

DE LA ANTHROPOLOGY AT HOME PROPER LA ANTHROPOLOGIA PERENNIS. GHEORGHÎȚĂ GEANĂ LA 70 DE ANI

Marin CONSTANTIN*

Anul acesta (la 27 octombrie), Profesorul Gheorghîță Geană a împlinit 70 de ani! Am scris (cu câțiva ani în urmă) că, printr-o „ucenicie” în antropologia culturală călăuzită cândva de Vasile V. Caramelia (acesta, la rândul său, un fost elev al lui Dimitrie Gusti), Gheorghîță Geană „poartă cu sine filiația Școlii Sociologice de la București”¹. Prin urmare, mai mult decât o însemnare biografică personală, aniversarea Profesorului Geană devine un frumos reper de continuitate a cercetării socio-umane românești, în moștenirea inter-generațională a acesteia.



Cu obârșie vrânceană, Gheorghîță Geană a știut întotdeauna să evoce tradițiile ținutului de baștină, fie prin exegeze autorizate ale „Mioriței”², fie prin investigarea paremiologic-antropologică a proto-filosofiei” populare locale³. Profesorul Geană a conceptualizat, prin formula *anthropology at home proper* (1999), practica

* Institutul de Antropologie „Francisc Rainer”, București – România.

¹ Marin Constantin, recenzie la lucrarea Gheorghîță Geană, *Antropologia culturală. Profil epistemologic*, București, Editura Criterion, 2005, în „Sociologie Românească”, București, tom III, nr. 4, 2005, p. 187.

² Gheorghîță Geană, *Antropomorfism și antropocentrism, cu o aplecare asupra «Mioriței»*, în „Viața Românească” (VR), București, nr. 2, 1986, p. 39-44; Idem, *Les noces mioritiques*, în „Cahiers roumains d’études littéraires”, București, nr. 3, 1987, p. 48-56; Idem, *Arhetipuri creștine în «Miorița»*, în VR, nr. 1-2, 1995, p. 71-77.

³ Idem, *Testări paremiologice în trei sate din Vrancea*, în „Viitorul Social”, București, nr. 5, 1987, p. 442-451.

antropologică de studiere a comunității natale, în acest caz fiind vorba de Soveja⁴. Editarea scrierilor antro-po-geografice ale lui Simion Mehedinți⁵ și participarea constantă a Profesorului Geană la colocviile anuale ale Asociației „Simion Mehedinți” din Focșani mărturisesc, de asemenea, atașamentul acestuia (uman și profesional, în egală măsură) pentru Țara Vrancei.

Absolvent al Facultății de Filosofie a Universității din București (1966), Gheorghită Geană avea să se dedice antropologiei culturale pentru mai bine de patru decenii (din 1968 până în prezent), în calitate de cercetător științific al Institutului de Antropologie „Francisc Rainer” al Academiei Române (din București) și de profesor de antropologie al Universității din București (la Facultatea de Filosofie, din 1991, apoi la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, din 2000).

Acest *curriculum vitae* încadrează un angajament și oglindește o vocație: cercetător și dascăl deopotrivă, Gheorghită Geană a păstrat „focul sacru” al antropologiei românești din anii 1960-1980 (cu pionieratul disciplinei menționate în România și Europa central-răsăriteană, într-o epocă de supremație ideologică marxistă), trecând prin entuziasmul post-socialist al inserției antropologice românești în reflexia și publicistica de profil din lumea occidentală, până în zilele noastre (în orizontul de competitivitate profesională prescris și validat de sistemul de publicare *peer review* și de „indexarea” internațională a producției academice).

Într-o scriere despre „starea de fapt” a antropologiei culturale românești (2002), Profesorul Geană evalua „lungul drum spre profesionalizare” a acestei discipline în țara noastră⁶; prin trudă și idei, prin dezbateri și audiență, prin afiliere și dialog internațional, și prin „eternele reîntoarceri” la satul românesc și Institutul „Francisc

⁴ Idem, *Enlarging the Classical Paradigm: Romanian Experience in Doing Anthropology at Home*, în „Anthropological Journal of European Cultures”, Berlin, tom VIII (1), 1999, p. 61-78.

⁵ Simion Mehedinți, *Civilizație și cultură. Concepte, definiții, rezonanțe*. Cu un studiu introductiv, intitulat „Un sistem operațional de filosofie a culturii” (p. 5-38), și cu note explicative de Gheorghită Geană, București, Editura Trei, 1999.

⁶ Gheorghită Geană, „Anthropology’s Long Journey to Professionalization. Some Problems with Cultural Anthropology in Romania”, in Peter Skalník (editor), *A Post-Communist Millennium. The Struggles for Socio-cultural Anthropology in Central and Eastern Europe*, Prague Studies in Socio-cultural Anthropology 2, Charles University of Prague and University of Pardubice, Roman Mísek – SET OUT, Prague, 2002, p. 99-113.

Rainer” – Gheorghîță Geană poate fi recunoscut astăzi a fi acel „drumeț” (printre puținii, poate chiar singurul în România) ce a străbătut întru-totul itinerariul amintit.

Inițierea antropologică a Profesorului Geană a început în cadrul *stațiilor pilot* argeșene de la Berevoiești și Câmpulung, acolo unde – sub coordonarea lui Vasile V. Caramela și în cooperare intra-disciplinară cu bio-antropologii – antropologii culturali erau chemați să investigheze raporturile complexe dintre *structura socială*, *cultură* și *personalitate* în procesele socialiste de cooperativizare agricolă și industrializare⁷. Ulterior, Gheorghîță Geană și-a dezvoltat zestrea etnografică de cunoștințe în alte zone ale țării noastre, îndeobște în Bran (Măgura, Sohodol, Șirnea) și Vrancea (Bârsești, Câmpuri, Negriștești, Soveja, Tulnici). Descrierea obștii pastorale de la Șirnea (printre puținele „supraviețuiri” de acest fel din România)⁸, a modelului cultural al familiei în Măgura Branului⁹, precum și a orientărilor de valoare ale sătenilor vrânceni (cu transformarea proverbului din obiect al cercetării în instrument de cercetare)¹⁰ sunt rezultate directe ale acestor anchete de teren. În ecoul unor asemenea cercetări, Profesorul Geană va argumenta mai târziu (1999) relevanța antropologiei „native” românești – concentrată asupra culturii populare țărănești –, cu reunirea socio-antropologilor și bioantropologilor, ca într-o „formație de cameră” (de patru-opt membri), într-o mediere a dialectului local (de pildă, în Vrancea) cu cel științific¹¹.

⁷ Vezi (în acest sens, printre multe alte referințe bibliografice) Gheorghîță Geană, Otilia Cărlănuș, Viorica Apostolescu, Iulia Trancu, L. Tomescu, Vasile V. Caramela, *La famille et la personnalité. Recherches d'anthropologie sociale, culturelle et psychologique, effectuées dans la station-pilote de Berivoiești-Argeș*, in „Annuaire Roumain d'Anthropologie”, București, nr. 7, 1970, p. 123-129; Vasile V. Caramela, Gheorghîță Geană, *Mobilitatea socială și comportamentul lingvistic. Probleme de sociolingvistică și de antro-lingvistică în cadrul cercetărilor interdisciplinare din stațiile-pilot Berevoiești și Câmpulung*, în „Studii și Cercetări de Antropologie” (SCA), București, nr. 2 (9), 1972, p. 237-241.

⁸ Gheorghîță Geană, *Mediul social și cultural în satul Șirnea (Bran)*, în SCA, nr. 7 (1), 1970, p. 137-145.

⁹ Idem, *Modelul cultural al familiei în Măgura Branului*, în SCA, nr. 9 (1), 1972, p. 57-63.

¹⁰ Idem, *Proverb and exploration. Essay in the applied poetics of a cultural fact*, lucrare în manuscris, prezentată la cea de-a V-a ediție a Conferinței Asociației Antropologilor Sociali din Europa, Frankfurt am Main, 4-7 septembrie 1998.

¹¹ Idem, *Enlarging the Classical Paradigm...*, p. 69-70.

Teza de doctorat a Profesorului Geană – *Statutul epistemologic al antropologiei sociale și culturale* –, susținută la Facultatea de



Filosofie a Universității din București (1977), a reprezentat prima lucrare românească de teoretizare în domeniu, în fapt o aprofundare a *pattern*-ului disciplinar al „științei omului”. Optând pentru o prezentare a „profilului epistemologic” propriu antropologiei culturale și sociale (în locul introducerilor tematice obișnuite din manualele sau tratatele de specialitate), Gheorghita Geană identifică „trei condiții constitutive” ale disciplinei: *condiția ontologică*, *condiția metodologică* și *condiția conceptuală*.

Ca atare, arată Profesorul Geană, antropologia culturală poate fi definită drept un „studiu participativ și comparativ al inter-relației structură socială – cultură – personalitate, la scara variabilă a unităților existențial-umane în care omul se întruchipează concret”¹².

Pe aceste temeuri etnografice și teoretice, Gheorghita Geană va dezvolta după 1990 o seamă de sinteze antropologice asupra unor teme precum geneza disciplinei de la „faza pre-conceptuală” la „faza conceptuală” (1995), complementaritatea dintre etnicitate și globalizare (1997), și conceptualizările românești ale noțiunii de *cultură* (1999). Potrivit cercetătorului român, apariția antropologiei poate fi înțeleasă prin sincronizarea acesteia cu desăvârșirea unui proces de cunoaștere (*marile descoperiri antro-po-geografice* ducând la *descoperirea omenirii*, ca întreg), precum și cu un fenomen epistemic (*regula completitudinii*, verificată deopotrivă în biologie, chimie și mecanica clasică), ambele situate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹³. Interdependența proceselor de etnicitate și globalizare (ca „factor fundamental pentru echilibrul dinamic al lumii contemporane”)

¹² Idem, *Antropologia culturală. Profil epistemologic*, București, Editura Criterion, 2005, p. 171.

¹³ Idem, „Discovering the whole of humankind. The genesis of anthropology through the Hegelian looking-glass”, in Han F. Vermeulen și Arturo A. Roldán (editori), *Fieldwork and footnoes. Studies in the history of European anthropology*, Londra și New York, Routledge, 1995, p. 60-74.

este argumentată de Profesorul Geană prin inter-relația conceptelor de *cultură* (asociată cu „factologia” etnicității) și *civilizație* (relevantă pentru manifestările globalizării), apoi prin convergența principului filosofic al *individuației* (în planul etnicității) cu un alt principiu, cel al *comunicării* (responsabil pentru contactul dintre „entitățile” etnice, prin globalizare)¹⁴.

Două contribuții românești (deși venite din afara profesiei antropologice) probează însemnate afinități cu definirea noțiunii centrale a antropologiei – *cultura* – în literatura internațională de specialitate; este vorba de „conceptul ecologic” al lui Simion Mehedinți asupra *coordonatelor geografice ale civilizației și culturii* (1928), accentuând caracteristicile adaptării omului la mediul înconjurător, precum și de „dimensiunea metafizică” a culturii la Lucian Blaga (1944), ca o „mutație ontologică” și „matrice stilistică” zămisind – într-un orizont de mister și revelație – existența grupurilor etnice în cadrul umanității¹⁵.

Profesorul Geană are meritul excepțional de a fi difuzat, în mod statornic, prin scrierile sale, informații despre cultura românească (atât cea populară, cât și cea academică) în prestigioase publicații din țară și de peste hotare. Aportul bibliografic al antropologului român în această privință este concretizat, mai întâi, prin descoperirea și publicarea (în România, în 1983) corespondenței dintre muzicianul și folcloristul Mihail Vulpescu (1888-1956) și binecunoscutul etnolog francez Arnold Van Gennep (1873-1957) în legătură cu proiectul acestuia din urmă de a organiza un congres internațional de etnologie și folclor la București, și de a înființa o catedră de etnografie la Universitatea din București¹⁶. După 1990, comunicările susținute la conferințele Asociației Europene de Antropologie Socială au fost pentru Gheorghiu Geană tot atâtea prilejuri să „vorbească lumii” despre tradițiile și ideile românești – potențând prin aceasta forța intelectuală și etică a propriilor lucrări.

Studiile mai sus-amintite despre etnicitate și globalizare și despre conceptualizarea noțiunii de *cultură*, la fel ca scrierile despre istoria și

¹⁴ Idem, *Ethnicity and globalisation. Outline of a complementarist conceptualisation*, în „Social Anthropology”, București, nr. 5 (2), 1997, p. 197-209.

¹⁵ Idem, *Ideas of Culture: Romanian Para-Anthropologists in the First Half of the Twentieth Century*, în „Journal of the History of the Behavioral Sciences”, Malden (U.S.A.), vol. 35 (1), 1999, p. 23-40.

¹⁶ Idem, *Les projets roumains d'Arnold Van Gennep*, în „Ethnologica”, București, nr. 3, 1983, p. 33-44.

statutul antropologiei culturale românești (1999, 2002)¹⁷, despre cultul strămoșilor la români (2005)¹⁸ sau despre târgurile populare din Carpați (2006)¹⁹ sunt „împodobite” (dacă putem spune, mai plastic, așa!) cu idei ale lui Simion Mehedinți și Lucian Blaga, dar și cu referiri erudite la opera altor mari oameni de cultură români, precum Dimitrie Cantemir, Mihai Eminescu, George Vâlsan, Dimitrie Gusti, Francisc Rainer, Nicolae Petrescu, Ion Conea, Constantin Noica ș.a. În același spirit, evocările etnografice ale *nedeilor* din Carpați, ale pomenirii *Moșilor* în Argeș, sau ale *Mioriței* și reprezentativității etno-folclorice a acesteia constituie probabil unul dintre cele mai frumoase omagii aduse culturii populare românești în trecutul recent și în contemporaneitate la întâlnirile antropologice ale Profesorului Geană cu marile culturi ale lumii.

Comentariile lui Gheorghită Geană cu privire la modul în care România și românii sunt prezentați în *The New Encyclopedia Britannica* (cea de-a XV-a ediție editată la Chicago, în 1974, în 32 de volume, și retipărită anual cu un volum *Yearbook*) – expresii ale comuniunii antropologului român cu valorile culturale ale națiunii sale – în reflectarea acestora în paginile *Enciclopediei* britanice, adică a ceea ce el însuși desemna drept „instanță de validare a universalității în sfera valorilor”. Spre pildă, observațiile sau precizările antropologului român (2001) despre însemnătatea etnografică a operei lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, despre pionieratul aviatic al lui Traian Vuia (prin zborul acestuia din 1906 cu aeroplanul), despre majoritatea românească a Transilvaniei, despre biruința românească în războiul de independență din 1877-1878, despre canonizarea lui Ștefan cel Mare, despre viața sau opera unor personalități, precum Constantin Brâncoveanu, Horea, Avram Iancu, Nicolae Grigorescu, Titu Maiorescu, Victor Babeș, Ștefan Luchian, Constantin Brăiloiu, Dinu Lipatti ș.a., sunt, toate, nu doar completări (absolut necesare) ale conținutului *Enciclopediei* britanice, dar și o pledoarie pentru urgența editării unei mari enciclopedii românești, ca „reflex al *lumii valorice*” a poporului nostru²⁰.

¹⁷ Idem, *Enlarging the Classical Paradigm...*, p. 61-78; Idem, „Anthropology’s Long...”, p. 99-113.

¹⁸ Idem, *Remembering Ancestors: Commemorative Rituals and the Foundation of Historicity*, în „History and Anthropology”, London, nr. 16 (3), 2005, p. 349-361.

¹⁹ Idem, *The Carpathian Folk Fairs and the Origins of national Consciousness among Romanians*, în „Nationalities Papers”, London, vol. 34 (1), 2006, p. 91-110.

²⁰ Idem, *România și românii în «The New Encyclopedia Britannica»*, în „România Socială”, București, nr. 1, 2001, p. 32-38.

Profesorul Geană a păstrat întotdeauna (într-un devotament constant pentru formația sa universitară) o percepție filosofică asupra practicii și teoretizării antropologice. Căutând a înțelege rădăcinile conceptuale ale „științei omului”, cercetătorul român interpretează (în termeni hegelieni) dezvoltarea academică a disciplinei noastre ca „știință, conștiință de sine și rațiune a genului uman” (1995)²¹. Dialectica dintre *principium individuationis* și *principium communicationis* clarifică înțelegerea „echilibrului dinamic al lumii contemporane” ca raport al proceselor complementare de etnicitate și globalizare (1997)²². Viziunea lui Martin Heidegger despre „ecsatzele temporalității” (cu distincția dintre *Vergangenheit*, „ceea ce a fost cândva”, și *Gewesenheit*, „ceea ce a fost în relație cu prezentul”) este pentru Gheorghiuță Geană revelatoare în trăirea și definirea cultului Moșilor la români ca o „unitate transcendențială a unui continuum temporal” și astfel ca „întemeiere a istoricității” (2005)²³.



Prin întreaga sa operă, Gheorghiuță Geană este „suflet în sufletul” culturii academice românești – pe care, de altminteri, a reprezentat-o, cu multă demnitate și mândrie, în fața unei largi

²¹ Idem, „Discovering the whole of humankind...”, p. 67-69.

²² Idem, *Ethnicity and globalisation...*, p. 199.

²³ Idem, *Remembering Ancestors...*, p. 350, 358-359.

audiințe antropologice occidentale (participarea neîntreruptă a cercetătorului român la Conferințele Asociației Europene de Antropologie Socială [EASA], între anii 1990-2010, constituie o mărturie grăitoare a acestei reprezentativități). Cu o relevanță aparte pentru „convertibilitatea” națională și internațională a personalității științifice a Profesorului Geană, pentru adresabilitatea ideilor sale, poate fi amintită apartenența sa la asociații profesionale din țară (Asociația „Simion Mehedinți” a Corpului Didactic din Focșani, Asociația Sociologilor Români, Asociația Română de Studii Religioase) și din străinătate (European Association of Social Anthropologists, Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Association for the Study of Ethnicity and Nationalism).

Descriind dezvoltarea epistemologică a antropologiei culturale, Profesorul Geană arăta următoarele: „Ce se întâmplă cu o disciplină odată ajunsă la conștiința de sine? – Se stinge? Se transformă în altceva? Nici una, nici alta; în cazul disciplinei noastre, ea își continuă existența și căutările ca *anthropologia perennis*, cu liniștea conștiinței împăcate de a se ști ajunsă în imperiul infinit al spiritului”²⁴.

Dorindu-i aceeași perenitate propriei sale creații științifice și aceeași împăcare a conștiinței de sine după deceniile dăruite cu atâta generozitate antropologiei românești, îi urăm Domnului Profesor Gheorghiu Geană – cu întreaga noastră admirație și recunoștință – ***La Mulți Ani!***

²⁴ Idem, *Antropologia culturală...*, p. 193.